

УДК 37.091,2:001.895«20»

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У СУЧАСНОМУ ВІТЧИЗНЯНОМУ ТА ЗАРУБІЖНОМУ ОСВІТЬОМУ ПРОСТОРІ

Сембрат А.Л., к. пед. н.,
доцент кафедри педагогіки

*Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди*

Самойленко Н.І., к. іст. н.,
старший викладач кафедри педагогіки

*Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди*

У статті здійснено науково-педагогічний аналіз проблеми дослідження та теоретично обґрунтовано компетентнісний підхід у сучасному вітчизняному та зарубіжному освітньому просторі. Визначено, що компетентнісний підхід в освіті передбачає ефективне створення певних педагогічних умов у навчально-виховному процесі, які забезпечують формування умінь вирішувати професійні завдання на основі отриманих знань, умінь і навичок; необхідність у компетентнісному підході в освіті як новій освітній парадигмі виникла у зв'язку з переходом до нового типу мислення та дії, з новим способом перетворення дійсності.

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетентнісна освіта, компетенція, ключові компетенції.

В статье осуществлен научно-педагогический анализ проблемы исследования и теоретически обоснован компетентностный подход в современном отечественном и зарубежном образовательном пространстве. Определено, что компетентностный подход в образовании предполагает эффективное создание определенных педагогических условий в учебно-воспитательном процессе, которые обеспечивают формирование умения решать профессиональные задачи на основе полученных знаний, умений и навыков; необходимость в компетентностном подходе в образовании как новой образовательной парадигме возникла в связи с переходом к новому типу мышления и действия, с новым способом преобразования действительности.

Ключевые слова: компетентностный подход, компетентностное образование, компетенция, ключевые компетенции.

Sembrat A.L., Samoilenko N.I. COMPETENCE APPROACH IN TODAY'S DOMESTIC AND FOREIGN EDUCATIONAL SPACE

In the article the scientific and pedagogical research and analysis of the competence approach theoretically grounded in modern domestic and foreign educational space. Determined that the competency approach to education provides efficient creation of specific educational conditions in the educational process, ensuring the formation of the ability to solve professional tasks based on acquired knowledge and skills, need for competence approach in education as a new educational paradigm emerged in connection with the transition to a new way of thinking and action, a new way to transform reality.

Key words: competence approach, competence education, competence, key competence.

Постановка проблеми. Переосмислення загальнолюдських цінностей і визнання пріоритету людини потребують пошуку інноваційних підходів до організації навчально-виховного процесу, впровадження сучасних педагогічних технологій, що сприятимуть розв'язанню освітніх проблем в умовах державотворення України.

Як показує досвід, сьогодні формування освітніх цілей відбувається не на рівні держав, а на міждержавному, міжнаціональному рівнях, коли основні пріоритети освіти проголошуються в міжнародних конвенціях і документах і є стратегічними орієнтирами міжнародної спільноти. Держави формують освітню політику, спрямовану безпосеред-

ньо на інтеграцію її в цю спільноту. В основних положеннях Болонської декларації, Національної доктрини розвитку освіти, наказів Міністерства освіти та науки України йдеться про необхідність підготовки фахівців шляхом реалізації компетентнісного підходу в освіті.

Сьогодні актуальності набуває поняття компетентності майбутнього фахівця, що визначається багатьма чинниками, оскільки саме компетентність і відповідні їй компетенції, на думку багатьох зарубіжних і вітчизняних науковців, є тими індикаторами, що дозволяють визначити його готовність до життя, подальшого особистісного та професійного розвитку, активної участі в житті суспільства

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний аналіз наукової літератури дав можливість визначити зміст компетентнісного підходу як провідного в зарубіжному та вітчизняному освітньому середовищі сьогодення. Осмислення й узагальнення компетентності в освітньому просторі зробили вітчизняні вчені Н. Бібік, Л. Ващенко, А. Кузьмінський, В. Луговий, Г. Малик, Н. Побірченко, С. Трубочова, М. Чобітько та інші, а також зарубіжні вчені Е. Занкова, Г. Кашкорова, І. Стеценко, М. Уїммер, Ч. Ліяня тощо.

Ідеї компетентнісного підходу в освіті є предметом наукового пошуку багатьох вчених (таких, як В. Болотов, І. Зимня, В. Краєвський, В. Серіков, А. Хуторський та ін.). Аналіз сутності зазначеного феномена, характеристику його складників знаходимо в дослідженнях вітчизняних науковців О. Локшиної, О. Пометун, В. Свистун, В. Ягупова; уміння вчитися як ключова компетентність розкрите О. Савченко; сучасні тенденції розвитку змісту освіти в зарубіжних країнах аналізувалися О. Овчарук, Я. Кодлюк, К. Корсаком.

Мета дослідження полягає в аналізі, теоретичному обґрунтуванні компетентнісного підходу в сучасній зарубіжній та вітчизняній освіті.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні актуальності набуває поняття компетентності майбутнього фахівця, яка визначається багатьма чинниками, оскільки саме компетентність і відповідні їй компетенції, на думку багатьох зарубіжних і вітчизняних науковців, є тими індикаторами, що дозволяють визначити його готовність до життя, подальшого особистісного та професійного розвитку, активної участі в житті суспільства.

Поняття «компетентнісна освіта» виникло в США у 60–70-х роках ХХ ст. Воно ґрунтується на практичному досвіді та стало результатом численних спроб проаналізувати його, розробивши певну теоретичну, концептуальну основу. Вже тоді була зроблена спроба визначити компетентності як певний освітній результат [5; 9]. Одним із перших поняття компетентностей запровадив професор Масачусетського університету Н. Хомський, який розглядав цю категорію як характеристику оволодіння мовною граматиною. Американський дослідник Р. Уайт у книзі «Motivation reconsidered: the concept of competence» зміст компетентності доповнив мотиваційним компонентом [1].

Експерти зарубіжних країн сьогодні детально розглядають і спрямовують свою діяльність на проблему впровадження компетентностей у зміст освіти.

Протягом останнього десятиліття розвинені країни Європи та світу, серед яких Австрія, Велика Британія, Канада, Німеччина, Франція, деякі країни Східної Європи (Угорщина, Румунія, Литва, Латвія та ін.) розпочали ґрунтовну дискусію про те, як дати людині належні знання, вміння та компетентності для забезпечення її гармонійної взаємодії з технологічним суспільством, що швидко розвивається.

Як показує аналіз досвіду освітніх систем зарубіжних країн, одним зі шляхів оновлення змісту освіти та навчальних технологій, узгодження їх із сучасними потребами, інтеграції до світового освітнього простору є орієнтація навчальних програм на компетентнісний підхід і створення ефективних механізмів його запровадження. Відомі міжнародні організації, що нині працюють у сфері освіти, вивчають проблеми, пов'язані з появою компетентнісно орієнтованої освіти: ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Рада Європи, Організація європейського співробітництва та розвитку, Міжнародний департамент стандартів тощо.

На думку сучасних педагогів, саме набуття життєво важливих компетентностей дає людині можливості орієнтуватись у сучасному суспільстві, інформаційному просторі за умов швидкоплинного розвитку ринку праці, бути впевненим щодо подальшого здобуття освіти. Компетентнісно орієнтований підхід до формування змісту освіти став новим концептуальним орієнтиром шкіл зарубіжжя та породжує безліч дискусій як на міжнародному, так і на національному рівнях різних країн.

Науковці європейських країн вважають, що набуття молоддю знань, умінь і навичок спрямоване на вдосконалення їхньої компетентності, сприяє інтелектуальному та культурному розвитку особистості, формуванню в неї здатності швидко реагувати на запити часу. Саме тому важливим є усвідомлення самого поняття компетентності, розуміння, як і які саме компетентності необхідно формувати, що саме має бути результатом навчання.

У багатьох європейських країнах сьогодні до навчальних програм внесені зміни, спрямовані на створення підґрунтя для того, щоб основні результати навчання базувались на досягненні учнями необхідних компетентностей. Більшість науковців говорять про необхідність визначити, відібрати та ґрунтовно ідентифікувати обмежений набір компетентностей, які є найважливішими, інтегрованими, ключовими. Такий підхід дав підстави зарубіжним науковцям зробити висновок про те, що ключові (найвагоміші та найбільш інтегровані) компетентності:

- сприяють досягненню успіхів у житті;
- сприяють підвищенню якості суспільних інститутів;
- відповідають різноманітним сферам життя.

Оскільки поняття компетентностей досить багатогранне, його визначення й трактування постійно є предметом дискусій. Міжнародна комісія Ради Європи у своїх документах розглядає компетентності як загальні, або ключові, вміння, базові вміння, фундаментальні шляхи навчання, ключові кваліфікації, кроснавчальні вміння або навички, ключові уявлення, опори, або опорні знання [7; 11].

На думку експертів Ради Європи, компетентності передбачають:

- спроможність особистості сприймати індивідуальні й соціальні потреби та відповідати на них;
- комплекс ставлень, цінностей, знань і навичок.

Експерти країн Європейського Союзу визначають поняття компетентностей як «здатність застосовувати знання й уміння» (Eurydice, 2002), що забезпечує активне застосування навчальних досягнень у нових ситуаціях.

В останніх публікаціях ЮНЕСКО поняття компетентності трактується як поєднання знань, умінь, цінностей і ставлень, застосованих у повсякденні (Rychen & Tiara, 2004), [7; 11].

На конференції міжнародного рівня, що відбулась завдяки участі ЮНЕСКО та Міністерства освіти Норвегії (Департаменту технічної освіти та професійної підготовки) у 2004 р., учасники дійшли згоди в трактуванні поняття компетентності: це здатність застосовувати знання та вміння ефективно й творчо в міжособистісних відносинах – як у ситуаціях, що передбачають взаємодію з іншими людьми в соціальному контексті, так і в професійних ситуаціях.

Згідно з означенням Міжнародного департаменту стандартів для навчання, досягнення та освіти (International Board of Standards for Training, Performance and Instruction (IBSTPI)), поняття компетентності визначається як спроможність кваліфіковано проводити діяльність, виконувати завдання або роботу. При цьому поняття компетентності містить набір знань, навичок і ставлень, що дають особистості змогу ефективно діяти або виконувати певні функції, спрямовані на досягнення певних стандартів у професійній галузі або певній діяльності.

Компетентнісний підхід у вітчизняній освіті розглядається як одна з підстав оновлення сучасної освіти, оскільки доз-

воляє ліквідувати розрив між когнітивним, діяльнісним і особистісним рівнями розвитку майбутнього фахівця. Він припускає формування такого нового змісту освіти, який би не лише зводився до його орієнтованого на знання компоненту, а охоплював би цілісний індивідуальний досвід вирішення майбутніми фахівцями життєвих і професійних проблем, виконання ключових (тобто таких, що відносяться до багатьох соціальних сфер) функцій, соціальних і професійних ролей на підставі здобуття відповідних компетенцій.

Більшість українських педагогів погоджуються з трактуванням основних понять цього підходу, визначивши, що під терміном «компетенція» розуміється передусім коло повноважень якоїсь організації, установи або особи [7]. У межах своєї компетенції особа може бути компетентною або некомпетентною в певних питаннях, тобто мати/набути компетентність (компетентності) у певній сфері діяльності. Оскільки йдеться про процес навчання та розвитку особистості, що відбувається в системі освіти, то одним із результатів освіти і буде набуття людиною набору компетентностей, які є необхідними для діяльності в різних сферах суспільного життя.

Під поняттям «компетентнісний підхід» розуміється спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості [8]. Результатом такого процесу буде формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості. Така характеристика має сформуватися в процесі навчання і містити знання, вміння, ставлення, досвід діяльності та поведінкові моделі особистості.

Компетентнісний підхід в освіті пов'язаний з особистісно орієнтованим і діяльнісним підходами до навчання, оскільки стосується особистості учня й може бути реалізованим і перевіреном тільки в процесі виконання конкретним учнем певного комплексу дій. Він потребує трансформації змісту освіти, перетворення його з моделі, яка існує об'єктивно, для «всіх» учнів, на суб'єктивні надбання одного учня, які можна виміряти.

На думку багатьох науковців, зокрема І. Зимньої [1], І. Зязюна [5], В. Краєвського [2], М. Михайличенко [3], О. Овчарук [6], А. Хуторського [9] та інших, одним зі шляхів оновлення змісту освіти й узгодження його з сучасними потребами, інтеграцією до європейського та світового освітніх просторів є орієнтація навчальних

програм на набуття ключових компетентностей і на створення ефективних механізмів їх запровадження.

Систему компетентностей в освіті складають такі елементи:

– ключові, тобто надпредметні (міжпредметні) компетентності, які визначаються як здатність людини здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культуро-доцільні види діяльності, ефективно розв'язуючи відповідні проблеми;

– загальногалузеві (їх набуває учень упродовж засвоєння змісту тієї чи іншої освітньої галузі у всіх класах середньої школи);

– предметні компетентності (їх набуває учень упродовж вивчення того чи іншого предмета в усіх класах середньої школи).

Трансформація змісту освіти відповідно до компетентнісного підходу насамперед визначається принципово іншими принципами його відбору та структурування, спрямованими на кінцевий результат освітнього процесу – набуття учнем компетентностей.

Це потребує відповідної системи запровадження змін у зміст освіти, таких як:

– визначення переліку ключових компетентностей;

– визначення змісту (напрямів набуття) кожної з них;

– ідентифікація їх з окремими освітніми галузями, а потім з окремими предметами (визначення переліку та змісту галузевих і предметних компетентностей);

– відбір змісту предмета, який може забезпечити формування всієї системи компетентностей;

– встановлення рівня та показників сформованості компетентностей на кожному етапі кожного року навчання;

– розроблення системи контролю та корекції процесу формування компетентностей учня.

Висновки. Окресливши основні підходи до визначення поняття ключових компетентностей у зарубіжній освіті, слід зазначити, що зарубіжні науковці виділяють таку основну їхню рису: ключові компетентності мають бути сприятливими для всіх членів суспільства, тобто відповідними всім незалежно від статі, класу, раси, культури, сімейного стану та мови. Крім того, ключові компетентності мають не тільки бути узгодженими з етнічними, економічними та культурними цінностями й конвенціями відповідного суспільства, а й відповідати пріоритетам і цілям освіти, мати особистісно орієнтований характер.

Необхідність у компетентнісному підході в освіті як новій освітній парадигмі, що відбиває реалії інформаційного суспільства,

виникла у зв'язку з переходом до нового типу мислення та дії, з новим способом перетворення дійсності.

Обґрунтовуючи пріоритети компетентнісного підходу, сучасна вітчизняна педагогічна наука, реагуючи на «виклики» суспільства, особистості й держави, запропонувала нову модель освітньої системи, що задовольняє умовам євроінтеграції. Компетентнісний підхід в умовах інтеграції української системи вищої освіти в європейський та світовий соціокультурний простір є актуальним і може успішно використовуватися як методологічна основа в педагогічних і дидактичних дослідженнях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зимняя И. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании / И. Зимняя. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 42 с.

2. Краевский В. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах / В. Краевский, А. Хуторской // Педагогика. – 2003. – № 3. – С. 3–10.

3. Михайличенко М. Формування громадянської компетентності майбутніх учителів предметів гуманітарного циклу : дис. канд. пед. наук / М. Михайличенко. – К., 2007. – 221 с.

4. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес // Освіта України. – 2004. – № 60–61. – С. 7–10.

5. Зязюн І. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : [монографія] / І. Зязюн. – К. : ВІПОЛ, 2000 – 636 с.

6. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти / О. Овчарук // Стратегія реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики. – К. : К.І.С., 2003. – 296 с.

7. Овчарук О. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Бібліотека з освітньої політики / О. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.

8. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти / О. Пометун // Рідна школа. – 2005. – № 1. – С. 65–69.

9. Хуторской А. Ключевые компетенции и образовательные стандарты. Доклад на отделении филологии образования и теории педагогики / Хуторской А.В. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eidos.ru/news/compet/htm>.

10. Hammerly H. Synthesis in Second Language Teaching / Hammerly H. / Second Language Publications, 1982. – 333 p.

11. Definition and Selection of Competencies. Theoretical and Conceptual Foundations (DESECO). Strategy Paper on Key Competencies. An Overarching Frame of Reference for an Assessment and Research Program – OECD (Draft) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oecd.org/edu/skills-beyond-school/definitionandselectionofcompetenciesdeseco.htm>.